

VICARIATUL GRECO-CATOLIC TÂRGU MUREȘ

(1940-1944)

Decizia de la Viena din 30 august 1940, prin noua frontieră, a împărțit în Transilvania unități administrative mai mari sau mai mici. La fel s-a întâmplat și cu Arhiepiscopia greco-catolică de Alba-Iulia și Făgăraș, din cadrul căreia șase protopopiate (Gheorgheni, Odorhei, Râciu, Reghin, Târgu Mureș și Teaca), integral sau parțial, au rămas în teritoriul cedat. Protopopiatul Odorhei a preluat în administrare și parohiile protopopiatului Brașov aflate în județul Treiscaune. Cele șase protopopiate au format un nou vicariat în fruntea căruia a fost numit protopopul din Târgu Mureș, Iosif Pop. Noul vicariat s-a subordonat începând cu data de 6 septembrie 1940, Episcopiei greco-catolice de Cluj-Gherla.

Începând cu primele zile de după Arbitrajul-dictat de la Viena, a existat o temere în rândul românilor privind viitorul lor. O parte a clerului s-a refugiat încă din primele zile. După instalarea administrației militare, s-au intensificat acțiunile ostile îndreptate împotriva elitelor române rămase. Dintre acestea au fost vizați în principal preoții, în condițiile în care, românilor nu le-au fost acceptați reprezentanții politici în legislativul de la Budapesta. Statisticile au confirmat faptul că ostilitatea îndreptată împotriva românilor s-a intensificat în luna noiembrie. Era momentul în care administrația militară urma să-și încheie mandatul. Cele mai multe expulzări și refugieri de preoți au avut loc în Secuime, protopopiatele Gheorgheni, Odorhei și parțial Târgu Mureș. Tot în această zonă s-a încercat subordonarea bisericii greco-catolice față de episcopia greco-catolică maghiară de Hajdúdorgh. Aceste încercări au fost sortite eșecului, deoarece nu a existat sprijin din partea clasei politice sau a conducerii superioare a bisericii catolice de la Roma.

Primele acțiuni îndreptate împotriva celor două biserici românești, începând cu luna septembrie 1940, au vizat aspecte de ordin economic. Terenurile agricole ale bisericilor, obținute

În urma reformei agrare din 1921 au fost primele vizate. Preluarea acestor terenuri s-a făcut fără o bază legală și diferit de la o unitate administrativă la alta. Legea care a prevăzut posibilitatea preluării acestor terenuri a apărut doar în luna februarie 1941. Împreună cu terenurile luate, au fost confiscate în unele parohii și recoltele de toamnă. Salarizarea de către statul ungar a clerului român rămas, a întârziat față de momentul salarizării cultelor maghiare. Normele salariale erau diferite față de anii anteriori, ceea ce a creat dificultăți financiare clerului și eforturi din partea conducerii bisericii române unite. A fost nevoie și de înființarea unui fond de pensii privat. Veniturile modeste ale preoților au generat întârzieri la achitarea contribuțiilor la acest fond de pensii. Marea problemă a bisericii greco-catolice din acest spațiu a fost dărâmarea a șapte biserici construite în ultimii ani, unele încă nefinalizate. Argumentele pentru dărâmarea acestor biserici au fost imaginea nepotrivită pe care o creau în localitățile respective și folosirea la edificarea lor a fondurilor provenite de la comunități maghiare. Dintre acestea cinci se aflau în plasa Ocland județul Odorhei și au fost dărâmate sau incendiate în primele săptămâni după instaurarea administrației militare. Biserica greco-catolică din Ditrău a fost singura care a beneficiat de documentația necesară unei proceduri de demolare, după părerea unora, neîntemeiată. Ultima biserică dărâmată a fost cea din Pănet, în luna iunie 1941. Pentru crearea unei imagini omogene etnic maghiare s-au emis acte normative care prevedeau schimbarea arhitecturilor cu specific românesc. Parohiile din acest spațiu geografic au mai pierdut case parohiale și clădiri școlare, care au fost ocupate de jandarmi sau unități de grăniceri.

Una din țintele noii administrații era de a crea o imagine omogenă din punct de vedere etnic maghiară în teritoriul cedat. Această dorință s-a pus în aplicare în principal prin diminuarea numărului de români. O parte a acestora s-a refugiat, altă parte a fost expulzată, însă cea mai mare parte a fost supusă unor presiuni sau ademeniri pentru a trece la una dintre confesiunile maghiare. Această schimbare de confesiune a avut loc în principal în aceleași trei protopopiate din Secuime. Pentru punerea în aplicare a acestui scop au conlucrat jandarmeria, notarii, primarii și în anumite cazuri preoții maghiari din parohiile respective. Cauzele principale ale trecerilor la cultele maghiare, au fost lipsa preoților expulzați anterior și amenințările autorităților. Rezultatul a fost cel dorit. Parohiile din Secuime au rămas mai întâi fără preoți și ulterior fără credincioși, iar în plasa Ocland și fără biserici. Dintre cele trei protopopiate ale Secuimii cel mai afectat a fost protopopiatul Odorhei urmat de Gheorgheni și Târgu Mureș.

Învățământul primar a fost un instrument prin care următoarele generații puteau fi educate în baza unor valori culturale și naționale maghiare. În acest sens au fost emise acte normative care

prevedeau modul de desfășurare a învățământului primar. Prima problemă cu care s-a confruntat noua administrație, a fost lipsa învățătorilor. Pentru a suplini această lipsă au fost angajați învățători pensionari și transferați în teritoriul cedat învățători din Ungaria. Marea majoritate a învățătorilor erau maghiari, iar unii dintre ei nu cunoșteau limba română deloc. Învățătorii români care nu s-au refugiat nu au fost folosiți în procesul de învățământ. Anul școlar era prevăzut să înceapă cu o lună întârziere, dar în anumite localități întârzierea a fost de două luni. În Ungaria s-a introdus învățământul obligatoriu de opt clase, dar în teritoriul cedat nu s-a putut introduce începând cu anul școlar 1940-1941. Cu un număr foarte mic de învățători români și cu învățători maghiari care nu vorbeau limba română, biserica română unită și-a asumat rolul de a întreprinde demersurile necesare pentru înființarea școlilor confesionale. Eforturile au fost enorme și au existat aproximativ 500 de asemenea cereri în întreg teritoriul Transilvaniei de Nord. Pentru a împiedica înființarea acestor școli confesionale, nu s-a primit răspuns pentru nici una dintre solicitările depuse la minister. Concomitent cu încercările de înființare a școlilor confesionale, s-au făcut demersuri pentru deschiderea unor secții cu limbă de predare română. În acest caz au existat câteva șanse de reușită, dar mult mai puține decât ar fi fost necesar. Singurul moment în care se discuta exclusiv în limba română cu elevii români, a fost în timpul orelor de religie care erau în responsabilitatea clerului. Tot clerul a fost acela care a semnalat o scădere a calității învățământului începând cu anul 1942.

Biserica greco-catolică și cea ortodoxă au fost singurele instituții care s-au străduit să reprezinte românii rămași în teritoriul cedat. Numeroasele probleme cu care s-au confruntat românii, ajungeau mai întâi în fața preotului. Prin intermediul fruntașilor celor două biserici problemele românilor transilvăneni ajungeau la reprezentanții administrației centrale. Cu toate acestea promisiunile venite din partea guvernului nu erau puse în aplicare. Majoritatea problemelor erau rezolvate pe plan local, iar autoritățile locale decideau soarta românilor după bunul lor plac.